

Dyslexieprotocol 2019 – 2023

MONTESSORISCHOOL
LOENERSLOOT

VOOR DE VECHT- EN ANGSTELSTREEK

Montessorischool Loenersloot
Hollandstraat 25
3634 AS Loenersloot
Telefoon: 0294-291597
directie@montessorischoolloenersloot.nl
www.montessorischoolloenersloot.nl

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	3
Onze visie op het lees- en spellingonderwijs	3
Hoofdstuk 2	5
Procedure bij vermoeden van dyslexie.....	5
Hoofdstuk 3	10
Aanvankelijk lezen en spelling op Montessorischool Loenersloot	10
Hoofdstuk 4	13
Spelling op Montessorischool Loenersloot	13
Hoofdstuk 5	14
Handelingsadviezen voor de leerkracht	14
Hoofdstuk 6	18
Werken met leerlijnen	18
Bijlage 1: Dyslexiepas.....	19
Bijlage 2: Taalontwikkeling m.b.v. het Montessorimateriaal	20
Bijlage 3: Leerlijnen Parnassys “Taalkundige Ontwikkeling”	21

Hoofdstuk 1

Onze visie op het lees- en spellingonderwijs

Onze samenleving is in hoge mate een kennissamenleving. Kennis, die je vooral eigen maakt via het gesproken en het geschreven woord. Het vermogen om de geschreven taal te kunnen ontcijferen is een voorwaarde voor een volwaardige deelname aan die samenleving. Vandaar, dat wij veel waarde hechten aan goed taalonderwijs, waarin veel ruimte is vrijgemaakt voor het onderdeel 'lezen'. Op Montessorischool Loenersloot is een grote variatie van leesvormen aanwezig

Al vanaf groep 1 laten we de leerlingen kennis maken met (prenten-)boeken en leggen we de relatie tussen de geschreven en de gesproken tekst. We besteden veel aandacht aan het lezen van boeken, waarbij het voorlezen vanzelfsprekend een belangrijke plaats inneemt. Niet alleen de technische leesvaardigheid is immers van belang, maar zeker ook het leesplezier!

In de onderbouw bestaat het aanbod uit de schrijffletters die met de (Montessori) schuurpapieren letters aangeleerd worden. Verder is er een breed aanbod aan Montessori leeswerkjes en oefent de leerkracht de vaardigheden 1 op 1 d.m.v. het geven van lesjes op het niveau van de leerling. Voor een uitgebreid overzicht van leeswerkjes en voorbeelden van leeslesjes verwijzen we u naar het volgende hoofdstuk.

We streven naar een doorgaande ontwikkeling in de leesvaardigheid van onze leerlingen en komen als leerkrachten aan de onderlinge verschillen tegemoet. Zo houden we bij de aanschaf van nieuwe boeken uiteraard rekening met de verschillende niveaus per leerling. Vanaf groep 4 tot en met groep 6 nemen de leerlingen deel aan het voortgezet technisch lezen, duo-lezen en stillezen. Het leesaanbod wordt zoveel mogelijk afgestemd op het AVI-niveau.

Doelen.

Bij het geven van leesonderwijs streven we naar de volgende doelen:

- De leerlingen beleven plezier aan het (voor)lezen van boeken.
- De leerlingen begrijpen de gelezen tekst.
- De leerlingen zijn in staat om de gelezen tekst te interpreteren.
- De leerlingen bereiken minimaal het beheersingsniveau van AVI per jaargroep (Midden en Eind)

Voor alle groepen geldt, dat we de leesmotivatie van de leerlingen proberen te verhogen door veel (voor) te lezen. Daarnaast hebben we de afgelopen jaren de voorraad groepsleesboeken aanzienlijk uitgebreid. En inmiddels is een ruime schoolbibliotheek ontstaan.

Signalering.

Vanaf groep 1 vindt het signaleren plaats door middel van observatie en registratie in ons administratiesysteem Parnassys. We zijn gestart met het "Screeningsinstrument Beginnende

geletterdheid” van CITO. Deze screening wordt afgenomen bij alle leerlingen van groep 2 en 3. De gegevens van deze onderzoeken zijn terug te vinden in Parnassys.

Een toekomstig leesprobleem is mogelijk bij de volgende kleuters:

- leerlingen die moeite hebben met rijmen,
- leerlingen die moeite hebben met het onthouden van opzegversjes,
- leerlingen die moeite hebben met het onthouden van de dagen van de week,
- leerlingen die moeite hebben met het onthouden van kleuren,
- leerlingen die moeite hebben met het onthouden van de namen van o.a. klasgenootjes
- leerlingen die moeite hebben met auditieve opdrachten (bijvoorbeeld het klappen van lettergrepen),
- leerlingen die nog geen belangstelling hebben voor letters en woorden,
- allochtone kinderen (op onze school een te verwaarlozen factor),
- erfelijkheid

Vanaf groep 3 worden leesproblemen doorgaans op 3 manieren vastgesteld:

In de eerste plaats naar aanleiding van observaties/signalering van de leerkracht tijdens de lessen. Hierbij wordt gelet op de volgende deelgebieden:

- de beheersing van de analyse – synthese (visueel en auditief),
- de letterkennis,
- de mate van woordbeeldherkenning,
- de manier van lezen (spellend of radend)

In de tweede plaats door middel van de screening beginnende geletterdheid in oktober/november.

In de derde plaats naar aanleiding van afname van AVI en DMT (groep 3 en 4 standaard, vanaf groep 5 bij leerlingen die niet het gewenste AVI niveau halen). Deze toetsen worden 2 keer per jaar afgenomen (januari/februari en juni):

- De leerling heeft een achterstand ten opzichte van de gemiddelde leerling;
- De leerling scoort onvoldoende op de toets;
- De leerling blijft spellend of radend lezen;
- De leerling heeft moeite met de woordbeeldherkenning.

Vanaf groep 3 worden spellingsproblemen doorgaans ook op 3 manieren vastgesteld:

In de eerste plaats naar aanleiding van observaties/signalering van de leerkracht tijdens de lessen en in het vrije schrijven van de leerlingen.

In de tweede plaats door middel van de dictees behorend bij onze spellingmethodes (groep 3 Woordbouw, vanaf groep 4 Spelling in beeld).

In de derde plaats naar aanleiding van de Spellingstoetsen van CITO, in januari/februari en juni.

Hoofdstuk 2

Procedure bij vermoeden van dyslexie

Dyslexie betekent letterlijk: niet kunnen lezen. De term komt uit het latijn, waarbij dys staat voor 'niet goed functioneren' en lexis voor 'taal of woorden.

Officieel wordt dyslexie in Nederland aangeduid als:

'.....een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of het spellen op woordniveau' (SDN, 2008).

Bij dyslexie gaat lezen en/of spellen en ook schrijven, gezien de leeftijd en het onderwijsniveau, erg moeizaam, terwijl iemand meestal wel een gemiddelde intelligentie heeft. Er is alleen sprake van dyslexie als er geen andere oorzaken zijn die de leesproblemen kunnen verklaren. Bij dyslexie kunnen zowel lees- als spellingsproblemen voorkomen, maar deze komen ook los van elkaar voor. De problemen zijn hardnekkig, d.w.z. dat de problemen blijven bestaan ook na intensieve instructie en oefening.

In z'n algemeenheid tref je in school verschillende gradaties van dyslexie aan.

Je ziet milde vormen van dyslexie, die lastiger op te sporen zijn, tot zeer ernstige vormen van dyslexie, die wellicht elke leerkracht en ouder direct herkent.

Gevolg voor het lezen en spellen

Problemen die zich voor kunnen doen bij het lezen zijn een traag leestempo (spellend lezen) en/of een hoog leestempo met veel fouten (radend lezen). In een eerdere fase kunnen er problemen zijn met het onthouden van de letters en de bijbehorende klank (het automatiseren), het uiteenrafelen van een woord in losse klanken (analyseren, hakken) en het samenvoegen van losse klanken tot een woord (synthetiseren, plakken).

Problemen bij het spellen kunnen zich uiten in basale spellingfouten (omkeringen zoals bijvoorbeeld de b/d) als gevolg van automatiseringstekort, beperkt onthouden van spellingregels en beperkt weten hoe en wanneer spellingregels toegepast dienen te worden. Veelal is het schrijftempo laag en is het handschrift moeilijk leesbaar.

Dyslexie beperkt zich niet altijd tot lezen en spellen. Bijkomende (mogelijke) problemen zijn een trage verwerkingsnelheid van (talige) informatie, het beperkt onthouden van meervoudige instructies, moeilijk onthouden of ophalen van namen uit het geheugen. Ook beperkingen in de auditieve en/of visuele perceptie, de spraak-taalproductie, de motorische vaardigheden en algehele automatiseringsproblemen komen voor. Deze beperkingen kunnen leiden tot een gebrekkige aandacht en concentratie, wisselende resultaten en negatieve emoties.

Leesmoeilijkheden op school

Op Montessorischool Loenersloot hanteren wij een aantal werkvormen en toetsen om lees- en/of spellingsproblemen op te sporen. Indien een lees/ spellingsprobleem wordt geconstateerd bij een leerling wordt er een beginsituatie vastgesteld en vervolgens wordt een begeleidingstraject uitgezet door middel van een individueel handelingsplan. Dit traject wordt in dit protocol nader uitgewerkt.

Om tot een doorgaande lijn te komen binnen de school wat betreft signalering, diagnostisering en begeleiding wordt gebruik gemaakt van de volgende 3 uitgangspunten:

- Alarmering; met als doel het voorkomen of verminderen van achterstanden in het leerproces of het groter worden ervan. (middel: toetsen)
- Afstemming; met als doel ervoor te zorgen dat ons onderwijsaanbod en de behoeften van de leerling op leergebied (en ook op sociaal-emotioneel gebied) zo goed mogelijk bij elkaar aansluiten.
- Hulpverlening; met als doel het opsporen, verkleinen en wellicht wegwerken van achterstanden.

Vanaf groep 2, in sommige gevallen al eerder, kunnen de eerste signalen van leesmoeilijkheden op school herkend worden. De school start bij een dergelijk signaal met extra instructie, extra oefentijd in het lezen bijv. met een tutor en/of leesouders en eventueel RT ingezet. De leerling wordt nauwlettend gevolgd in het vorderingsniveau op het gebied van lezen (en eventueel spellen).

Leerlingbespreking.

Naar aanleiding van de diverse (methode- en/of onafhankelijke) toetsen vinden 2x per jaar leerling-besprekingen plaats tussen leerkracht en lb-er. Deze leerling-besprekingen vinden plaats in oktober en maart. In deze leerling-besprekingen wordt met name gekeken naar de stimulerende – en belemmerende factoren en naar de onderwijsbehoeften van de leerling. Op lees- en /of spellingsgebied wordt er specifiek gekeken of er sprake is van een achterstand of een lees- en/of spellingprobleem.

Individueel handelingsplan.

Heeft de extra instructie, extra oefentijd in het lezen of spellen met bijv. een tutor, en/of leesouders onvoldoende effect, dan wordt voor de leerling een individueel handelingsplan opgesteld.

We gebruiken hiervoor een standaard formulier. Op dit formulier wordt aangegeven:

- de probleemomschrijving (beginsituatie, signalering en diagnostisering)
- het leerdoel (wat willen we bereiken met onze leerhulp)
- de leerinhoud (welke middelen worden er ingezet)
- de methodiek (hoe bieden we de hulp aan : auditief, visueel e.d.)
- de organisatie (waar en wanneer vindt de extra hulp plaats)
- de evaluatie

Dit individueel handelingsplan heeft een evaluatiemoment na 8 weken, bijvoorbeeld door de afname van een toets. De datum van deze evaluatie staat op het handelingsplan vermeld. Er wordt door de leerkracht en leerling veel tijd en energie in dit HP gestopt. Bij het opstellen van een HP worden altijd ouders betrokken. De leerkracht legt uit wat het HP inhoudt en wat er zowel op school als thuis extra geoefend kan worden. Aan de ouders wordt gevraagd in te stemmen met dit handelingsplan. Indien deze aanpak na meerdere evaluaties onvoldoende vooruitgang boekt, vindt er eventueel een nader onderzoek plaats.

Wat we willen bereiken met het een individueel handelingsplan.

Het schrijven van een plan voor extra hulp gebeurt vanuit de volgende doelstellingen:

- het effectief inzetten van extra lees- en/of spelling begeleiding;
- het bewust maken van de wijze waarop er wordt gelezen en het leren omgaan met een leesprobleem; idem voor spelling
- het vrijmaken van extra tijd om te lezen en/of te oefenen met spelling en schrijven;
- het bevorderen van de letterkennis en de woordbeeldherkenning;
- het automatiseren van hoog- frequentie woorden (meest gebruikte woorden);
- het verminderen of beperken van de leesachterstand en zodoende
- het beperken van het leesprobleem en/of het spellingprobleem;
- het lezen op het gewenste (AVI-)niveau, verhogen van de vaardigheidsscore (DMT)

Dossiervorming

Van alle leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften bestaat een digitaal dossier in Parnassys. Hierin bevindt zich alle relevante informatie betreffende de leerling, zoals observaties, signaleringen, oudergespreksverslagen, onderzoeken, handelingsplannen e.d. Het dossier wordt aan het eind van een bouw overgenomen door de nieuwe leerkracht en besproken bij de leerlingenoverdracht. Hierdoor beschikt de leerkracht direct over de gegevens die zorgen voor een goede voortgang.

Nader onderzoek

Indien de aanpak zoals beschreven in het HP na meerdere evaluaties onvoldoende vooruitgang boekt, vindt er eventueel een nader onderzoek plaats door een deskundige van een extern onderzoeksbureau (bijvoorbeeld E-vizier, Opdidakt of Eduniek). Hier zijn bepaalde voorwaarden aan verbonden.

Ouders kunnen, in overleg met de leerkracht, een leerling aanmelden om een onderzoek te doen naar dyslexie als de leerling op tenminste drie opeenvolgende momenten bij de CITO toetsen behoort tot de laagste 10 % (lage V niveau) voor lezen en/of spellen, terwijl in de tussenliggende periodes extra begeleiding/oefening heeft plaats gevonden van 3 keer per week 20 minuten naast het reguliere onderwijs.

Daarnaast moet de leerling minimaal twee voltallige jaren leesonderwijs hebben gehad. Het onderzoek kan dus op z'n vroegst aangevraagd worden vanaf halverwege groep 4.

Ouders nemen in eerste instantie contact op met de gemeente. Dit kan zowel telefonisch als online. De gemeente bepaalt of er voldoende aanleiding is om de leerling te laten onderzoeken (i.v.m. vergoeding).

Onderzoek kan bij een extern onderzoeksbureau voor vergoede dyslexiezorg. Het onderzoek wordt uitgevoerd door een orthopedagoog en/of een GZ-psycholoog.

Zodra de gemeente goedkeuring heeft gegeven en er een extern onderzoeksbureau is gevonden dat het onderzoek gaat uitvoeren (wat vergoed wordt door de zorgverzekeraar van ouders), neemt het onderzoeksbureau, in overleg met de ouders, contact op met de leerkracht. Er moeten papieren worden ingevuld door de ouders en ook door de leerkracht.

De leerkracht bouwt een dossier op met toetsgegevens, leerlingvolgsysteem, oudergespreksformulieren en verslagen. Het complete dossier met formulieren van ouders en leerkracht wordt door de ouders opgestuurd naar - of afgegeven bij - het onderzoeksbureau. Zodra het onderzoeksbureau deze gegevens heeft ontvangen en ingezien, neemt het onderzoeksbureau contact op met de ouders. De ouders worden uitgenodigd voor een intakegesprek. In dit gesprek wordt er een afspraak gemaakt voor een onderzoek. Het onderzoek vindt plaats bij het onderzoeksbureau. Het dyslexieonderzoek wordt, vaak in combinatie met een WISC test (intelligentieonderzoek) afgelegd. Na het onderzoek duurt het enkele weken voordat het verslag hiervan af is. Het verslag wordt besproken met de orthopedagoog die het onderzoek heeft afgenomen en de ouders. De ouders geven aan of ze het wenselijk vinden dat de ib-er en de leerkracht bij het gesprek aanwezig zijn. Vaak vindt dit gesprek dan plaats op school.

Stappenplan:

1. Ouders nemen contact op met de gemeente
2. Gemeente neemt contact op met de school
3. School levert actuele toetsresultaten, verslagen en handelingsplannen aan
4. Gemeente bepaalt of de leerling onderzocht mag worden
5. Ouders en gemeente bepalen welk onderzoeksbureau het onderzoek gaat uitvoeren (hangt af van vergoeding door zorgverzekeraar van ouders)
6. Onderzoeksbureau neemt contact op met ouders
7. Ouders hebben intakegesprek bij onderzoeksbureau, afspraak voor onderzoek wordt gemaakt
8. Leerling wordt onderzocht op dyslexie, dat in de meeste gevallen gepaard gaat met een intelligentieonderzoek (2 afspraken)
9. Verslag met uitslag wordt besproken met ouders, eventueel met IB en leerkracht erbij. Dyslexieverklaring wordt wel of niet afgegeven

Dyslexieverklaring

Is een dyslexieverklaring eenmaal afgegeven, dan blijft deze altijd geldig, dyslexie is immers een levenslange aandoening. Het kan wenselijk zijn om de hulp aan te passen aan de veranderde omstandigheden in opleiding of studieloopbaan, bijvoorbeeld bij de overgang naar het voortgezet onderwijs.

Vergoede (na)behandeling

Aan de hand van de aard van de uitslag van het onderzoek heeft de leerling wel of geen recht op vergoede (na)behandeling. Indien er **geen** ernstige enkelvoudige dyslexie uitkomt, komt de leerling **niet** in aanmerking voor vergoede (na)behandeling. Uiteraard staan er in het verslag wel tips en handreikingen om de leerling zo goed mogelijk te helpen, zowel thuis als op school. Wanneer er **wel** ernstige enkelvoudige dyslexie uit het onderzoek blijkt, krijgt de leerling een door de verzekeraar vergoede begeleiding. De (na)behandeling bestaat uit 40-60 behandelingen van een uur per week, door een externe behandelaar (van buiten de school). Deze vindt zo veel als mogelijk op school plaats. Zowel de school als de ouders werken daarnaast samen om de geleerde stof in te oefenen. De school werkt samen met de behandelaar van het onderzoeksbureau.

Na de vergoede behandeling

Als de behandeling afgerond is, wordt door de externe behandelaar in samenspraak met de leerling, de ouders en de school een individueel vervolgtraject afgesproken. Het is mogelijk dat afgesproken wordt dat de leerling extra tijd krijgt voor toetsen of bepaalde toetsen niet in zijn geheel gemaakt hoeven te worden. Het is ook mogelijk dat de leerling baat heeft bij ondersteunende technologie, als voorleessoftware en spellingscorrectie. Ook wordt afgesproken op welke wijze de school de leerling extra blijft ondersteunen bijvoorbeeld door extra instructie

De behandeling op school

Indien de leerling niet voor vergoede behandeling in aanmerking komt, wordt de behandeling binnen de school vormgegeven, volgens de uitgangspunten van het dyslexieprotocol. De school besteed 3 x 20 minuten per week extra aan de leerling met dyslexie in groepjes of individueel. Dit gebeurt onder leiding van de leerkracht of RT'er.

Hoofdstuk 3

Aanvankelijk lezen en spelling op Montessorischool Loenersloot

Lettertype Tazelaar (= licht hellend) wordt door de hele school veelal gebruikt

OB:

- Montessorimateriaal:
  - Schuurpapieren letters (schrijfletters)
  - Letterdoos (schrijfletters)
  - Letterdoos (blokletters)
  - Ziezo bak
  - Leeswerkjes (legwerkjes als bijv. analyseren/synthetiseren, beginklank/middenklank/eindklank, rijmen e.d.)
  - Prentenboeken in de leeshoek

- Werkbladen op aanvankelijk leesgebied
  - Analyseren/synthetiseren
  - Beginklank/middenklank/eindklank
  - Rijmen

- Lesjes met de leerkracht (1 op 1) op niveau van de leerling, bijvoorbeeld:
  - Zie ook Bijlage 2
  - Haalopdrachten
  - Inspiratie van www.montessoriwerkjes.nl
  - In de OB worden er leesouders ingezet
  - Gebaren bij de letters
  - Visuele ondersteuning d.m.v. woordplaten bij de letters
  - Screening dyslexie (CITO)

MB/BB

- Overdracht van de OB met een letterkaart welke letters de leerling al beheerst en welke nog niet
- Dubbelklanken moeten vaak nog worden herhaald
- Tweeklanken worden klassikaal aangeboden (bv. oe, staat een hele week centraal) Woorden met oe op letterdoos na leggen, neerleggen of zelf schrijven (afhankelijk van het schrijfniveau van de leerling) of een werkblad maken om de oe in te oefenen.
- De overgang van schrijfletters naar drukletters/blokletters gaat vrijwel vanzelf.
- Het eerste halfjaar maken de kinderen zoveel mogelijk “leeskilometers” door veelvuldig inoefenen en herhalen.

- In de MB worden er leesouders ingezet (voor leerlingen die op of onder het gewenste niveau lezen)
- Indien nodig, worden er BB leerlingen ingezet als tutorlezers (voor leerlingen die achterblijven op leesniveau)
- Leeswerkjes
  - In de leeskast staan doosjes met leeswerkjes, gesorteerd per klank en op moeilijkheid
  - Er is een klein aantal schrijfletter-oefeningen, bv. de ziezobak is nageemaakt
  - Loco en varia
  - 4 letterdozen
    - 3 letterdozen met schrijfletters
    - 1 letterdoos met blokletters
- Samenleesboekjes vanaf AVI M3/E3 van Lubas en Zwijsen (lees en weet)
- Dagelijks na de 1^e pauze om 1100 uur lezen alle leerlingen 15 minuten (stillezen of duolezen) uit de AVI boeken in de klas
- Dagelijks na de 2^e pauze om 1300 uur hebben de leerlingen 10 minuten vrije leeskeuze (denk aan tijdschriften, Donald Duckjes e.d. met als doel het leesplezier te bevorderen)
- Methodisch materiaal
  - Screening dyslexie (CITO)
  - In oktober november wordt bij alle 3^e groepers de grafemetoets afgenomen
  - In november starten de leerlingen die niet tot synthese komen met zingend lezen bij de RT'er (soms gebeurt dit ook bij leesouders).
  - In januari/februari en juni wordt bij alle leerlingen de AVI toets afgenomen (tot dat een leerling 2 maal AVI plus niveau heeft behaald). In groep 3 en 4 wordt daarnaast bij alle leerlingen in dezelfde periode de DMT toets afgenomen; bij leerlingen van groep 5 en hoger wordt de DMT afgenomen, wanneer deze leerling niet het bij zijn/haar leeftijd passende AVI niveau behaald heeft.
  - Alle leerlingen worden altijd doorgetoetst tot frustratieniveau op de AVI toets.

Op onze school leren de kinderen in de OB de schrijffletters aan (lettertype Tazelaar). De overgang van schrijffletters naar blokletters verloopt soepel.

Hersenonderzoek toont het belang van cursief schrijven aan (bron: Nederlandse Montessori Vereniging):

- Maria Montessori vertelt in al haar boeken dat kinderen het beste eerst met cursief kunnen beginnen. Jonge kinderen beginnen bij het schrijven van een letter of cijfer doorgaans in eerste instantie onderaan, ze schrijven vanuit zichzelf.
- Kinderen hebben geen of weinig moeite om later over te stappen van cursief naar het lezen van blokschrift in boekjes en teksten. Het omgekeerde is moeilijker. Een kind dat alleen blokschrift heeft geleerd, herkent geen cursief.
- Als de hand van het kind goed is voorbereid door middel van oefeningen uit het dagelijks leven, kan het kind de natuurlijke vormen van de letters goed maken. Het zijn natuurlijke bewegingen voor de hand. Blokschrift vereist meer motorische vaardigheden.
- Hoekige vormen van blokschrift worden nooit mooi recht. Probeer het zelf maar eens. Trek maar eens een lange rechte lijn van links naar rechts op een vel papier. Of van boven naar beneden. Of probeer maar eens een perfect ronde cirkel te tekenen. Grote kans dat deze nooit zo mooi recht of rond worden als je zou willen. Als je de lijnen niet mooi recht kunt maken, levert dit frustratie op bij het kind.
- Bij cursief schrijven hoeft een kind alleen zijn potlood maar op te tillen tussen de woorden, niet meerdere keren per letter en woord zoals bij blokschrift. Denk maar eens aan het schrijven van letters zoals f, a of h.
- Bij het cursieve schrift is er minder kans op omkeringen, zoals bij de b en de d of de p en q, of de s.
- Het cursieve schrift helpt het kind om in het brein de letters te zien als een woord. De letters van ieder woord zijn verbonden en daarna is er dan een spatie tussen dat woord en het volgende. Onderzoek heeft uitgewezen dat kinderen die cursief leerden, beter zijn in spelling- en leestoetsen. Misschien omdat ze woorden eerder als een geheel zagen.
- De hersengebieden die geactiveerd worden tijdens lezen, zijn ook actief tijdens schrijven, maar niet tijdens typen. Het is een heel andere vaardigheid om een toets op het keyboard van de computer aan te slaan dan de vaardigheden van brein- en hand verbindingen te maken tijdens het schrijven.
- Schrijven is een uiting van de persoonlijkheid. Het laat zien wie we zijn als individu. Het handschrift vertelt iets over de persoonlijkheid. Leerkrachten kunnen werk waar geen naam op staat, herkennen aan het handschrift.
- Als je kiest voor cursief, wees dan ook een goed rolmodel en laat zien dat je ook in cursief schrijft in de klas. Op het bord, als je een aardig briefje schrijft voor een kind, maar ook eens op een werkje! Handgeschreven werkjes zien er mooi echt uit.

Hoofdstuk 4

Spelling op Montessorischool Loenersloot

- Groep 3 heeft “Woordbouw” voor spelling. Ze starten hiermee ongeveer in november, dat hangt af van de fijne motoriek van de leerling. Bedoeling / streven is dat ze het basisblok + blok 1 uit hebben, eind groep 3
- Remediërend hebben we “Woordbouw” voor alle groepen beschikbaar
- Vanaf groep 4 hebben we “Spelling in Beeld” , de nieuwste versie
- Begin groep 4/5 staat er wekelijks 1 spellingcategorie centraal. Na uitleg van de regel schrijven de kinderen de regel en woordlijst over en bedenken ze er zelf nog 5 woorden van dezelfde categorie bij. Naast deze uitgebreide aandacht maken de kinderen een werkblad over deze categorie.
- In de MB en BB hebben we de montessori Taal Doen! taalkast.

Hoofdstuk 5

Algemene handelingsadviezen voor de leerkracht (ter inspiratie)

Maatregelen nemen om de dyslectische leerling te stimuleren, te compenseren en dispensereren hebben als doel een optimaal leerklimaat voor de leerling te scheppen.

Toetsen

Bij toetsen (zowel methode gebonden, als de CITO toetsen) kunnen compenserende en dispenserende maatregelen worden genomen. De adviezen van CITO in samenwerking met Masterplan dyslexie en Stichting dyslexie zeker vindt u in bijlage 4.

-Dyslexie kent verschillende verschijningsvormen, en ook de mate van dyslexie kan verschillen tussen diverse leerlingen. De compenserende en dispenserende maatregelen worden dan ook per leerling individueel vastgesteld. In de praktijk kan dit betekenen dat dyslectische leerlingen in dezelfde klas niet dezelfde compenserende en dispenserende 'rechten' hebben.

-De compenserende en dispenserende maatregelen die worden getroffen, zijn altijd in overeenstemming met de adviezen uit de dyslexieverklaring. (Bijvoorbeeld: als in de dyslexieverklaring aanbevolen wordt om een 'regelschriftje' te gebruiken, wordt dit toegestaan).

-Als compenserende en dispenserende maatregelen worden getroffen bij oefening, dan ook bij methodegebonden toetsen.

-De compenserende en dispenserende maatregelen worden onder verantwoordelijkheid van de ib-er individueel met de leerling afgesproken. De afspraken worden vastgelegd op een zg. dyslexiepas (zie bijlage).

De dyslectische leerling stimuleren

- Vertrouwensrelatie opbouwen door begrip te tonen, vergelijken van prestaties met vorige prestaties (niet te vergelijken met de andere leerlingen).
- Vaak en duidelijk feedback geven over zijn/haar vorderingen.
- Duidelijk zijn in wat je van de leerling verwacht.
- Positieve verwachtingen uitspreken over de toekomst.
- Corrigeer toetsen of verslagen met potlood of groene pen (niet met een rode pen).
- Pre-teaching toepassen waar mogelijk
- Laat dyslectische leerling samenwerken met een goede lezer.
- Laat niet corrigeren door de dyslectische leerling zelf (deze ziet vaak niet wat gecorrigeerd dient te worden).
- Opdrachten via compensatie en dispensatie beter haalbaar maken voor de leerling.

Compenseren (visueel ondersteunen, extra tijd geven, software enz. Dit ook bij methodegebonden toetsing!)

Leerling voert de lees en/of spellingtaak zelf uit, maar de taak wordt verlicht:

- Individueel controleren of de leerling de instructie/vraagstelling juist heeft begrepen.
- Geef extra tijd bij toetsen (evt. vroeger laten beginnen en/of langer laten werken).
- Gebruik grotere letters, bij voorkeur lettertype ‘Dyslexie’ of anders lettertype “Verdana”. Stem dit af met de leerling, niet iedere leerling heeft baat bij grotere letters en ander lettertype.
- Bij het verbeteren van spellingfouten de juiste spellingsstrategie opschrijven en/of bespreken en woorden niet systematisch laten overschrijven.
- Spellingregels zeer expliciet aanbrengen (eventueel visueel ondersteunen)
- De leerling mag een regelschrift met de spellingregels gebruiken tijdens de methodegebonden toets / het dictee (mits opgenomen in de dyslexieverklaring en dyslexiepas).
- Gebruik van een spelling- en grammaticachecker/woordenboek toelaten
- Langere instructies opsplitsen in een aantal korte instructies, hierbij wordt nagegaan of de leerling de ‘rode draad’ niet verliest en worden de opdrachten kernachtig geformuleerd.
- ‘Stampwerk’ zoveel mogelijk vermijden; onderzoek mogelijkheden voor dispensatie of bij het stampwerk de logische verbanden expliciet aanbrengen en gebruik maken van ezelsbruggetjes (bijvoorbeeld bij topografie, gebruik maken van steunkaart).
- Gebruik van koptelefoon toelaten of toelaten de taak op een rustige werkplek af te maken.
- Geen oefeningen vooraan op het bord laten maken (tenzij voorbereid).
- Inzet van ondersteunende technologie zoals Word, Sprint of Kurzweil. Inzet van deze middelen is zinvol; de inzet hiervan heeft een remediërend effect.

Dispenseren

Leerling krijgt ontheffing van (deel) van de opdracht:

- Niet hardop moeten voorlezen in de klas of heel beperkt én alleen indien de leerling vooraf (thuis) heeft kunnen oefenen.
- Dictee slechts gedeeltelijk laten meemaken (bijvoorbeeld alleen de in de les behandelde moeilijke woorden laten invullen) en meer tijd geven om te controleren.
- Alleen regelwoorden beoordelen, geen klankwoorden of weetwoorden
- Schriftelijk toetsen (bijvoorbeeld gedeeltelijk) vervangen door mondelinge toetsing.
- Leesopdrachten voor thuis beperkt houden: kortere verhalen, een gedeelte van het boek, een boek met een laag leesniveau maar toch aangepaste inhoud...
- Leesopdracht vervangen door een bespreking van een film, toneel, een ‘gesproken’ boek (luisterboek)
- Vaardigheid alleen beoordelen als dat onderwerp van toetsing is, bijv. geen spellingfouten aanrekenen in andere vakken. Ze eventueel wel aanduiden en verbeteren (met groen of potlood).
- Herhaalde fouten één keer fout rekenen.
- In taalvakken spelling voor een beperkt percentage laten meetellen.

Methodische aanpak en toetsing voor alle kinderen

- CITO Screening dyslexie beginnende geletterdheid voor groep 2 en 3
- Grafemtoets voor groep 3
- CITO AVI en DMT voor groep 3 t/m 8
- Methode Woordbouw (spelling) voor groep 3
- Methode Overal tekst (begrijpend lezen) vanaf groep 4
- Methode Spelling in Beeld (spelling) voor groep 4 t/m 8
- BLOON
- Ambrasoft

Methodische aanpak en toetsing remediërend, te gebruiken bij RT

- Connect lezen klanken en letters (start groep 3);
http://masterplandyslexie.nl/public/files/documenten/Draaiboek_Connect_klanken_en_letters.pdf;
- Connect vloeiend lezen (eind groep 3 en groep 4)
http://masterplandyslexie.nl/public/files/documenten/Connect_Vloeiend_Lezen.pdf
- Ralfi-lezen; lezen op een betekenisvolle en motiverende manier:
<http://masterplandyslexie.nl/public/files/documenten/RALFIhandleiding.pdf>
- Klankgebaren van Trijntje de Wit
- Visuele ondersteuning m.b.v. woordplaten (van Mieke???)
- Methode Spelling in de Lift (spelling) groep 4 t/m 8
- Methode Woordbouw (spelling) groep 4 t/m 8

Materialen

- Leeswerkjes Montessori materiaal
- Duo leesboeken, lees –en oefenboekjes op alle AVI-niveaus
- Veilig Leren Lezen wisselrijtjes
- Regelschriftje spelling met spellingkaarten voor groep 4 t/m 8
- Flitskaartjes
- Taal in Blokjes

Opties van computerprogramma's / software voor groep 3 t/m 8 (ter inspiratie)

- * Kurzweil 3000 vanaf groep 7/8
- * Sprint
- * Readspeaker
- * Claroread
- * Daisyspeler/ Lex app
- * Bouw! Voor groep 2 t/m 4
- * Woordenhaai
- * Taalzee
- * Taalfanfare
- * Synthesekikker
- * Flitskikker
- * Woordkasteel (www.woordkasteel.com) gratis download programma
- * WRTS

- * BLOON
- * Yoleo (luisterboeken met mee-lees-optie)

Hoofdstuk 6

Werken met leerlijnen

Op Montessorischool Loenersloot werken we met de leerlijnen in Parnassys. De leerlijnen ondersteunen zowel de leerkracht, lb-er als directie bij planmatig, handelingsgericht en opbrengstgericht werken.

Met behulp van de leerlijnen kunnen de leerkrachten het aanbod plannen en middels overzichten verantwoorden naar ouders en inspectie wat zij de leerlingen aanbieden. De module is ook voor basisscholen die niet-methodegericht werken een uitkomst.

Leerkrachten die met de leerlijnen werken, ervaren dat het een goed instrument is om overzicht te hebben van wat zij de leerlingen aan moeten bieden, maar zeker ook als een goed hulpmiddel om leerlingen te volgen in hun ontwikkeling. De module maakt zichtbaar hoe de leerling zich ontwikkelt ten opzichte van zijn streefplanning. Met kleuren en percentages ziet de leerkracht in één oogopslag hoe de leerling of de groep zich ontwikkelt op basis van de verwachte uitstroomrichting. Deze stelt de leerkracht vast op basis van de stimulerende en belemmerende factoren en de onderwijsbehoeften van deze leerling.

Zie Bijlage 3 voor een overzicht van de leerlijnen “Taalkundige Ontwikkeling” van onderbouw t/m bovenbouw

Bijlage 1: Dyslexiepas

Dyslexiepas van:

Groep: _____

Geldig vanaf: _____

COMPENSERENDE FACILITEITEN
☐ De leerkracht controleert zo nodig of ik de instructie / vraagstelling juist heb begrepen
☐ Ik mag gebruikmaken van een koptelefoon of rustige werkplek
☐ Ik hoef niet hardop voor te lezen in de klas als ik dat lastig vind
☐ Herhaalde fouten worden maar 1x fout gerekend
Toetsen
☐ Ik krijg extra tijd voor toetsen (evt. vroeger laten beginnen en/of langer door laten werken)
☐ Toetsen kunnen aan mij worden voorgelezen
☐ Naast schriftelijke toetsen heb ik regelmatig mondelinge toetsen
☐ Ik mag toetsen met een vergroot lettertype gebruiken (bij voorkeur lettertype “dyslexie” of “verdana”)
☐ Altijd wordt de inhoud van mijn werk beoordeeld en niet de dyslectische fouten
Zaakvakken
☐ Ik krijg de mogelijkheid tot pre-teachen
☐ Ik mag schriftelijk werk zo mogelijk op de computer maken
☐ Mijn huiswerk wordt door de leerkracht gecontroleerd voordat het mee naar huis gaat
Spelling
☐ Ik mag gebruikmaken van een regelschrift (spiekbrief) tijdens de verwerking / methode gebonden toets / het dictee
☐ Ik mag gebruikmaken van een spelling- grammaticachecker / woordenboek
☐ Ik mag de spellingcontrole inzetten op de computer (behalve bij een dictee)
☐ Ik krijg de woordlijsten mee naar huis om te oefenen
☐ Bij het verbeteren van spellingfouten gerelateerd aan de les, bespreek ik de juiste spellingstrategie (ik hoef de woorden niet systematisch over te schrijven)
☐ De spellingregels worden voor mij visueel ondersteund d.m.v. steunkaarten
Rekenen
☐ Ik mag gebruikmaken van een sleutelschrift tijdens de verwerking / methode gebonden toets
Hulpmiddelen
☐ Ik mag gebruikmaken van een computer / tablet / laptop / Word / Kurzweil enz. Inzet van deze middelen is zinvol; de inzet hiervan heeft een remediërend effect
☐ Ik mag gebruikmaken van luisterboeken (bijv. Yoleo)

Bijlage 2: Taalontwikkeling m.b.v. het Montessorimateriaal

Bijlage 3: Leerlijnen Parnassys “Taalkundige Ontwikkeling”

Bijlage 4: Aanpassingen op het gebruik van hulpmiddelen bij toetsen